

EDEBİYATIMIZIN İÇİNDEN
Mehmet Kaplan

DERGÂH YAYINLARI 234

Mehmet Kaplan Bütün Eserleri 11

Çağdaş Türk Düşüncesi 7

Sertifika No 14420

ISBN 978-975-995-378-2

1. Baskı Nisan 1978

5. Baskı Temmuz 2018

Kitap Editörü

İnci Enginün

Dizi Kapak Tasarımı

Işıl Döneray

Kapak Uygulama

Ercan Patlak

Sayfa Düzeni

Zeynep İyibaş

Baskı

Ana Basın Yayın Gıda İnş. Tic. A.Ş.

B.O.S.B. Mermerciler Sanayi Sitesi

10. Cad. No: 15

Beylikdüzü/İstanbul

Tel: (212) 422 79 29

Matbaa Sertifika No 20699

Dergâh Yayınları

Klodfarer Cad. No: 3/20 34122 Sultanahmet/İstanbul

Tel: (212) 518 95 79 80 Faks: (212) 518 95 81

www.dergah.com.tr/bilgi@dergahyayinlari.com

Edebiyatımızın İçinden'in yayın hakları Dergâh Yayınları'na aittir.

EDEBİYATIMIZIN İÇİNDEN

Mehmet Kaplan

MEHMET KAPLAN

1915 yılında Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinde doğdu. İlkokulu Sivrihisar'da, orta ve lise öğrenimini Eskişehir'de tamamladı. Yüksek Muallim Mektebi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Şubesi'nden mezun olduğu yıl, M. Fuad Köprülü tarafından asistan adayı olarak Türkiyat Enstitüsü'ne alındı (1939). Ancak Köprülü'nün siyasete atılarak üniversiteden ayrılması üzerine XIX. Asır Türk Edebiyatı Kürsüsü'nün başına getirilen Ahmet Hamdi Tanpınar'ın asistanı oldu. 1942'de doktorasını verdi. 1944'te doçentliğe, 1953'te profesörlüğe yükseldi. 1958 yılında öğretime başlayan Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde Edebiyat Fakültesi dekanı olarak görev yaptı, bu arada Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü kurdu. Türk halk edebiyatı sahasında ilk çalışmaları burada başlatarak asistanlarıyla beraber derlemelerde bulundu. 1960'ta İstanbul'daki kürsüsüne döndü. 1974 yılında Türkiyat Enstitüsü müdürü, 1982'de Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü başkanı, 1983'te ikinci defa Türkiyat Araştırma Merkezi müdürü oldu. Ekim 1983'te Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu üyeliğine seçildi. Bu resmî görevlerinin yanı sıra Kültür Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurduğu kültür, dil ve edebiyat komisyonlarının çoğunda görev aldı. 1936'da öğrenci bursuyla Almanya'da, 1949-1950 ve 1959-1960 yıllarında Fransa ve İngiltere'de, 1967'de Almanya, Fransa, İngiltere ve İsviçre'de inceleme ve araştırma yapmak üzere bulunan Mehmet Kaplan ayrıca Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde konferanslara ve seminerlere katıldı. Ocak 1984'te emekli oldu ve ölümüne kadar Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde yüksek lisans ve doktora dersleri verdi. 1986 yılında İstanbul'da vefat etti. Mezarı Karacaahmet Kabristanı'ndadır.

Başlıca Eserleri: *Şiir Tahlilleri 1: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, 1954 (34. b. 2015); *Şiir Tahlilleri 2: Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, 1965 (24. b. 2015); *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, 1963 (6. b. 2013); *Nesillerin Ruhı*, 1967 (12. b. 2014); *Büyük Türkiye Rüyası*, 1969 (6. b. 2012); *Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser*, 1971 (18. b. 2014); *Edebiyatımızın İçinden*, 1978 (4. b. 2014); *Hikâye Tahlilleri*, 1979 (21. b. 2015); *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, 1979 (11. b. 2014); *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*, 1987 (9. b. 2014); *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3: Tıp Tahlilleri*, 1985 (9. b. 2014); *Kültür ve Dil*, 1982 (33. b. 2015); *Âli'ye Mektuplar*, 1992; *Sevgi ve İlim*, 2002 (3. b. 2014); *Edebiyatımızın Bahçesinde Dolaşırken*, 2007 (2. b. 2014); *Yunus Bir Haber Verir...*, 2015; *Yavaş Yavaş Aydınlanan Tanpınar*, 2015.

SUNUŞ

Elinizdeki eser Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın muhtelif tarihlerde edebiyat dergilerinde yayımlanmış yazılarından meydana gelmektedir. Türk edebiyatını bir bütün olarak gören Mehmet Kaplan, bu yazılarında açık ve samimi bir üslupla edebiyatımızın çeşitli meselelerine eğilmektedir.

Dede Korkut'tan günümüze kadar yetişmiş ve eser vermiş yazarlarımızın bazen şahsiyetleri, bazen üslupları, bazen da eserleri üzerinde tahlilî bir gözle duran yazar, tespit ettiği noktalar ile edebiyat tarihimize de ışık tutmaktadır. Kanaatimizce Türk edebiyatı tarihinin sıhhatli bir muhtevaya kavuşmasında bu tür çalışmaların büyük katkısı olacaktır.

Kitabın kronolojik tasnifi esere konu teşkil eden yazarların kendi devirleri hakkında da bazı mühim unsurları beraberinde getirmekte, devirden devre intikal eden hususiyetler ile değişimler bu yolda belirginlik kazanmaktadır. *Edebiyatımızın İçinden* akseden sesler âdetâ bir büyük orkestrayı vücuda getirmektedir. Bu orkestranın çaldığı beste, her şair ve yazarın kendi şahsiyeti çerçevesinde besteye iştiraki nispetinde olmaktadır. Zaman zaman beliren yakınlıklar, nüans farkları, zıtlıklar, çatışmalar Türk edebiyatının mahrem noktaları ile yazarların dünyasını aydınlatmaktadır.

Yazarın daha önce yayınevimiz tarafından basılan *Şiir Tahlilleri I. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* ve *Şiir Tahlilleri II. Cumhuriyet'ten Günümüze* isimli eserleri ile *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I, II ve III, Hikâye Tahlilleri, Tanpınar'ın Şiir Dünyası, Tevfik Fikret, Kültür ve Dil, Nesillerin Ruhu, Büyük Türkiye Rüyası, Âli'ye Mektuplar* adlı kitapları, bu eserle birlikte düşünüldüğü zaman, değerli ilim adamımızın Türk edebiyatı üzerindeki fikirleri daha iyi anlaşılacaktır. Yazarın geniş ilmî incelemeler sonucu vücuda getirdiği makaleleri ile bu kitapta okuyacağımız kısa ve özlü yazıları arasındaki münasebet bir bütün-detay birliği içinde değerlendirilmelidir. Bu bakış açısı *Edebiyatımızın İçinden* akseden büyük bestenin nota nota, hece hece anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

İlk baskısı Nisan 1978'de yapılan *Edebiyatımızın İçinden*'de Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın 1941-1977 yılları arasında yazdığı edebî denemelerden elli iki tanesi, kronolojik sıra gözetilmeden, edebiyatçıların doğum tarihlerine göre bir araya getirilmişti.

Eserin ikinci baskısını hazırlarken, asıl hedefimiz, onun bütün edebî denemelerini derlemektir. Ancak, yaparak düşünmeyi bir alışkanlık ve hatta bir metot haline getirmiş olan Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın bu tür yazılarını bir cilde sığdırmanın imkânsızlığı karşısında, yine bir seçme yapmak zorunda kaldık. Birinci baskıda yer alan hemen bütün yazıların yanı sıra, sevdiği, değer verdiği yazar ve eserlere ait yirmi iki yazıyla bu cildi zenginleştirdik. Diğer edebî denemelerini, aynı yolu takip ederek bir başka kitapta bir araya getirmek, buna da *Edebiyatımızın Bahçesinde Dolaşırken* adını vermeyi düşündük. Bu derlemeyi de sayın Prof. Dr. Zeynep Kerman yaptı.

Bu yazılar, geniş bir zaman yelpazesi içinde kaleme alındıklarından, bazılarında eskimiş bazı kelime ve ifadeler yer almaktadır. Yazarın üslubunu korumak amacıyla bunlara müdahale etmeyi doğru bulmadık. Bu yüzden, her yazının altında, ilk yayım tarihleri gösterilmiştir.

BİRKAÇ SÖZ

Erzurumlu halk hikâyecisi Behçet Mahir usta, Ramazan gecesi halk kahvesinde bir aşk hikâyesi anlatırken, beni sonra çok düşündüren bir cümle söyledi: “Aşk ilmin yarısıdır gurban!” Okuma yazma bilmeyen, fakat kafasında binlerce yıllık halk kültür hazinesini barındıran bu fakir, derya gönüllü ayak satıcısını yakından tanıdıktan sonra

Hakîr görme kimesneyi hiç kimesne boş değil

mısrarının mânasını daha iyi anladım.

Bir milletin yüzyıllar boyu yaşadığı hayat tecrübesi, yazıya geçmese de, onun diline, atasözlerine, hikâyelerine, masallarına akseder. Adı dünyanın dört bucağına yayılan Nasrettin Hoca bir tek satır yazı yazmamıştır ama fıkralarını bilmeyen yoktur. Konuşma dili de bir kültür taşıyıcısıdır. Ona kulak veren, Behçet Mahir’in cümlesi gibi derin hikmetler işitir.

Okuma yazma bilmeyen insanların başından da bin bir macera geçer ve her hayat tecrübesi bize bir şeyler öğretir. Ben “çeken bilir” sözüne de bayılıyorum. Varoluşçu filozofların uzun uzun anlattıkları gerçeği özetler bu cümle. Okuma yazma bilmeyen halkın

olgunluğu kitaptan değil hayattan gelir. Aşk bunun için ilmin yarısıdır. Kerem sazı da, sözü de âşık olduktan sonra öğrenmiştir. Şems, durmadan kitap okuyan Mevlânâ'nın kitabını elinden alır, havuza atar. Yaşamak elbette okumaktan önemlidir. Yaşamayan için en derin mısralar bile boş kelimelerden ibarettir.

Kendisine “aşk ilmin yarısıdır gurban!” sözünden bahsettiğim bir genç, “öbür yarısı nedir?” diye sordu, “okumaktır” dedim. Okuma yazma bilmeyen Behçet Mahir bir de okuma yazma bilseydi kim bilir ne olurdu?

Biz, bildiklerimizin bir kısmını hayattan, fakat pek çok kısmını kitaptan öğreniriz. Kim bilir hangi meraklının yazıya geçirdiği *Dede Korkut Hikâyeleri*'ne bayılıyoruz. Bilesek adını saygı ile anacağımız bir meraklı, o hikâyeleri zahmet çekip yazıya geçirmeseydi, bugün Türk edebiyatı bir hazineden mahrum kalacaktı. Konuşma da kültürü taşıyan bir nehirdir, ama pek çok şey döke saça gelir. Bugün geçmişten bize kalan, yaşanan ve var olanın binde biri bile değildir. “Okur yazar” deyince kültürlü adam anlaşılır. Sözlü kültürü övdüm ama, yazılı kültürü yani kitabı övmek için uygun kelime bulamam. Binlerce yılın hayat tecrübesi, düşüncesi, hayali, felsefesi, yalanı ve gerçeği bugüne kitap denilen kâğıt ve basılı harflerden ibaret o masal gemisi ile gelir. O masal gemisi istersek bizi nerelere götürmez, kimlerle tanıştırmaz! Kitap bizi eski evliyalar gibi “tayy-ı mekân” ve “tayy-ı zaman” ettirir.

“Pek çok şeyi kitaplardan öğrendim” dersem az şey söylemiş olurum. Bedbaht olduğum zamanlarda kitap beni mesut etti dersem, kitap okuyan herkesin bildiği bir hakikati tekrarlamış sayılırım ama, bazı hakikatleri tekrarlamakta fayda vardır. Kitap denilen varlığın gerçekten büyümlü bir saadet kutusu olduğuna herkesi inandırabilseydik, dünyanın yüzü ve insanların hayatı değişirdi.

Hayatımın büyük bir kısmı okumak ve okutmakla geçti. Bundan büyük bir zevk duydum. Başkalarının kitaplarını okurken, onlarda bana yakın duygu ve düşünceleri bulunca sevindim.

Fakat bana yeni şeyler öğretenlerden daha çok faydalandım. Kitap bana uzak yakın pek çok dost da kazandırdı. Başka kitaplarım gibi bu kitabı da onlara borçluyum. Bundan dolayı onlara ne kadar teşekkür etsem azdır.

Bu kitapta toplanan yazılar, çeşitli tarihlerde, çeşitli dergilerde çıkmıştır. Çelişki meraklıları onlarda dil ve düşünce bakımından kendilerini sevindirecek bazı malzeme bulabilirler. Fakat ben okurken yaşadım, yani değiştim. Bu, peşinen, yanılmış olacağımı da kabul etmek demektir. Fakat ben yanılmak korkusu ile sevmek, okumak ve yazmaktan çekinmeyi hiçbir zaman doğru bulmadım.

Bahariye, Şubat 1978
MEHMET KAPLAN

İÇİNDEKİLER

- 15 Dede Korkut Teksas'ta
- 18 Ebedî Yunus
- 21 Yunus Emre'den Bir Şiir
- 27 Âşık Paşa ve Nuh'un Gemisi
- 30 Tazarru-nâme
- 34 Boynu ve Ayağı Bağlı Leylâ
- 38 Gece, Altın Hazinesi ve Şarap
- 42 Karacaoğlan'ın Bir Şiiri Üzerine
- 45 Karacaoğlan Kâfir Ülkelerinde
- 49 Âkif Paşa ve Yokluk Fikri
- 54 Şinasi'yi Anarken
- 58 Namık Kemal'in Üç Beyti Üzerine
- 61 Abdülhak Hâmid
- 65 Makber Mukaddimesi
- 69 Hâmid'e Yeniden Dönerken
- 75 Beşir Fuad'a Dair
- 78 Fikret
- 84 Turan
- 89 Türk İstiklâl Marşı
- 95 Hüseyin Rahmi'nin Üslubu ve Hayat Görüşü
- 101 Süleyman Nazif ve Türk Nesri
- 107 Hamdullah Suphi'nin Eski Bir Şiiri İstanbul
- 113 Halide Edib Hanım
- 117 Türk'ün Ateşle İmtihanı
- 121 Ses Şiiri Hakkında
- 128 "İnkırâz-ı Bahârân"
- 132 Güneş ve Lâmba
- 137 Hatırat Üzerine
- 141 Geçmiş Zaman Köşkleri
- 146 Fahim Bey ve Biz
- 151 Kırkkanat

- 154 Ahmet Hamdi Tanpınar
158 Yaz Yağmuru
162 Saatleri Ayarlama Enstitüsü
166 Bir Gül Bu Karanlıklarda
175 Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları
180 Tecer
184 Hilmi Ziya Ülken
188 İşte Öyle Yerlerde
194 Hepimiz Bir Yankının Çocuklarıyız
197 Şahmerdan
202 Şimdi Sevişme Vakti
208 Om Mani Padme Hum
212 Prof. Dr. Mümtaz Turhan
217 Karagöz'e Dair Bir Eser
220 Dıranas'ın Şiirleri
224 Cahit Sıtkı Tarancı
232 Cahit Sıtkı Tarancı'nın Şiir Estetiği
241 Sebül ve Güvercinler
249 Yaradana Mektuplar
255 İstanbul'u Dinliyorum
259 Grev
265 Delice Böcek
271 İçten Bakış
278 Galile Denizi
282 On İkiye Bir Var ve Ayışığında Çalışkur
287 Külebi'nin Şiirleri
290 Yeni Bir Hikâyeci
295 Küçük Ağa
300 Osmancık
303 Hacivat'ın Karısı ve Salâh Birsal
312 Boş Beşik
315 Karyağdı Hatun Operası
319 Şarkıların Vatanı Kalplere Dünya Kaçtı Gözüme
324 Gerçek Hayali Aştı
327 İnsan Tükenmez
335 Alaca Karanlık
340 Yeni Bir Kerem İle Aslı Hikâyesi
346 Kilit
350 Konak
353 Midas'ın Kulakları
356 Muhteşem Bir Türk Operası: IV. Murat
359 Gardiyan
367 Ya Tahammül Ya Sefer